

OVER DE START VAN HET MEETNET REPTIELEN

Annie Zuiderwijk

Met zijn allen kijken we nu tien jaar naar slangen en hagedissen. We tellen ze, de gegevens worden opgeslagen in databestanden, het Centraal Bureau voor de Statistiek laat er analyses op los, trends worden zichtbaar en allengs duidelijker, de resultaten betrouwbaarder. Kortom: de reptielen in Nederland worden gemonitord. Waarom tellen we met enkele honderden vrijwilligers slangen en hagedissen? Wat is het nut hiervan? Het is goed om na tien jaar, nu dus, stil te staan, terug te kijken.

Het Meetnet Reptielen is opgezet naar aanleiding van het Natuurbeleidsplan dat in 1989 is gepresenteerd. In dit plan werd aangegeven dat de rijksoverheid streeft naar een Ecologische Hoofdstructuur voor Nederland (EHS): Alle natuurgebieden zouden met zones verbonden moeten worden zodat leefgebieden van dieren dóór zouden lopen. Tégen de versnippering dus. Daarmee zou de EHS hèt instrument voor

Natuurbescherming in Nederland worden.

Toen duidelijk werd dat de landelijke verspreiding van reptielen vrijwel geheel binnen de geplande EHS valt, was het destijds een logische stap om de landelijke ontwikkeling van reptielen te gaan monitoren. Zodat de reptielsoorten zouden kunnen functioneren als indicators bij het controleren van de voortgang en kwaliteit van de Ecologische Hoofdstructuur. We wisten nog niet of dat wel kon, slangen en hagedissen monitoren. Het gebeurde voor de vogels en de vlinders, maar reptielen?

Vanuit de Universiteit van Amsterdam hebben we een pilotstudie van 3 jaar uitgevoerd, te beginnen in 1990, met vrijwilligers waarvan een aantal nog steeds actief aan het Meetnet deelneemt. Voor die studie werden zo'n tachtig trajecten gemonitord, waarvan ongeveer de helft in de duinen ligt (Kaart 1).

Kaart 1. De 80 trajecten van de pilotstudie. Veel in de duinen, een aantal in Friesland, Twente, op de Veluwe, bij Nijmegen en bij Amsterdam. Nog absoluut geen goede verdeling over reptielen-leefgebied in Nederland. Geen trajecten in het zuiden. Eigenlijk zijn alleen de duinen van ZH en NH goed bezet en ook de regio Amsterdam.

naam: Martin Melchers
traject: Spoordijk Diemen & Diemerdriehoek
regio: Groot-Amsterdam
soorten: Ringslang (tot 2001 ook zandhagedis)
sinds: 1985

Monitoor je voor je plezier?

Ja en beroepshalve als stadsecoloog van Amsterdam

Wat fascineert je aan het traject of de soorten?

Spoordijk Diemen betreft een stedelijk traject, aan een zijde begeleid door hoge flats, beide trajecten kenmerken zich door betredings rust in combinatie met snelweg herrie en langs denderende treinen. Op slechts geringe afstand van voortdurende menselijke aanwezigheid zijn hier altijd ringslangen te bewonderen. Afwezigheid van mensen blijkt telkens weer een voorwaarde om bijzondere natuur zich te laten manifesteren.

Is er iets veranderd betreffende het aantal dieren?

Het aantal slangen is stabiel.

Is er iets veranderd aangaande het traject?

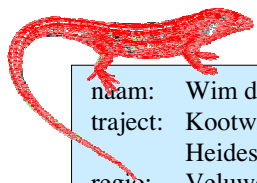
De begroeiing is steeds dominanter geworden. Voorheen was hier meer bloemrijk hooiland, nu overheersen bramen, zwarte elsen en berken waardoor beschaduwde plekken terrein winnen ten opzichte van zon plekken. Het wordt jaarlijks moeilijker om in de loop van het seizoen slangen te zien.

Hoe zie je de toekomst van jouw traject en je eigen rol daarin?

Mijn traject zal langer dan mijn bestaan op aarde (ik wordt zestig dit jaar) slangen herbergen en ik hoop ze legaal of illegaal tot mijn dood te mogen bewonderen.

Heb je nog een tip voor andere monitoorders?

Geniet ervan en grijp in, terughoudend dat wel, om de kans op waarnemingen te vergroten. Dit kan met behulp van een zaagje (bomen vellen) een kapmes (open plekken in bramen creëren) en door platen hout en zwart zeil neer te leggen, daar gaan slangen graag op, naast en onder liggen.

naam: Wim de Wild
 traject: Kootwijksche Veld,
 Heidestein, Hindersteyn
 regio: Veluwe, Utrechtse
 Heuvelrug
 soorten: levendbarende hagedis,
 zandhagedis, hazelworm,
 adder, gladde slang,
 ringslang
 sinds: 2002 (Heidestein, de overige
 pas in 2003)

Monitoor je voor je plezier?

Ja.

Wat fascineert je aan het traject of de soorten?

Ik kom zowel in vochtige heideslenken en droge heiden, als in vochtig agrarisch gebied; deze afwisseling is leuk. Ik vind alle reptielen interessant; het leukst is het wanneer je een soort op een plek tegenkomt waar je hem niet zo snel verwacht.

Is er iets veranderd tijdens de periode dat je monitoort betreffende het aantal dieren?

Dat weet ik niet; ik loop nog maar twee jaar.

Is er iets veranderd betreffende het traject?

Op Heidestein is een gedeelte van het traject afgebrand; erg tragisch want het heideveld is al niet zo groot.

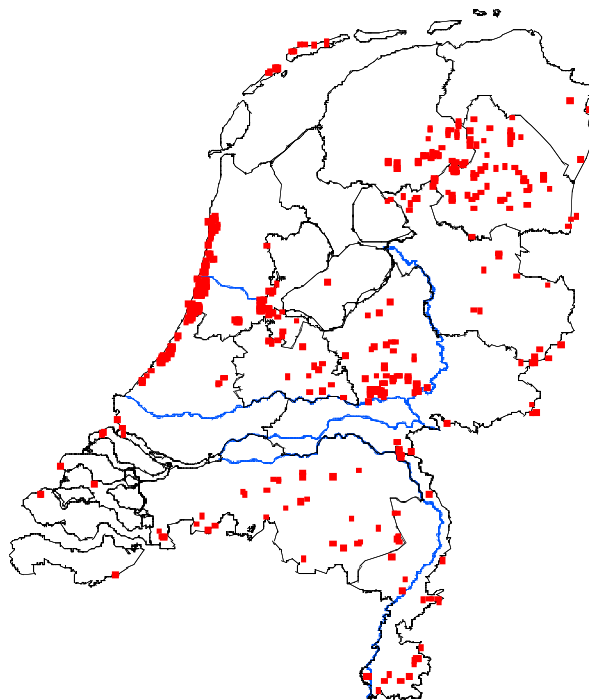
Hoe zie je de toekomst van jouw traject en je eigen rol daarin?

Heidestein zal dit jaar worden vergroot (dmv boskap). In de regio Kootwijk ontstaat meer bewustzijn voor het welzijn van reptielen; als men van plan is iets te gaan beheren, word ik vaak gevraagd wat ik er van vind. Ik vind het mooi dat ik op deze manier iets kan bijdragen aan een reptiel-vriendelijk beheer.

Heb je nog een tip voor andere monitoorders?

Langzaam lopen en diverse weerstypen, seizoenen en tijdstippen (v.d. dag) uitproberen. Bij een graad of 17 met een bewolking en een beetje zon kun je met name hazelwormen en gladde slangen scoren. Voor deze soorten ga ik speciaal met dit soort omstandigheden op pad.

Kaart 2. Eind 2003, het meetnet is nu ± 400 trajecten groot. De trajecten liggen mooi verspreid over reptielenleefgebied. Bijna overal waar reptielen leven worden ze ook gemonitord. De bezetting in de noordelijke kern, Friesland (inclusief de Waddeneilanden) & Drenthe is indrukwekkend. Ook de duinen in ZH en NH en de regio A'dam zijn dicht bezet.

Uit de pilot bleek dat het tellen van reptielen volgens vastgelegde routes een haalbare methode is voor in ieder geval vier van de zeven inheemse soorten: de ringslang, adder, zandhagedis en levendbarende hagedis. Dat wil dus zeggen dat, als iemand - serieus en jaarlijks - een locatie onderzoekt, en daar bijvoorbeeld adders telt, en hij of zij doet dat systematisch, dat de gegevens dan bruikbaar zijn om aan te geven of de adder ter plekke voor- of achteruit gaat, dan wel stabiel blijft. En, als je dat op genoeg locaties doet, dat je dan een beeld krijgt van de landelijke trend van de adder. We

waren zeer verheugd over dat resultaat. Wij niet alleen, het leverde financieel en inhoudelijk support op van het Centraal Bureau voor de Statistiek en vervolgens ook van het Ministerie van LNV voor een officiële doorstart!

In 1994 begonnen we dus echt en onder de vlag van RAVON als Werkgroep Monitoring met het Meetnet Reptielen.

Inmiddels staat de teller op een totaal van ongeveer 400 trajecten die meedoen aan de trend analyses (Kaart 2). En het houdt niet op, jaarlijks komen er nieuwe trajecten bij. Het is niet meer te stuiten!

VAN 80 NAAR 400 TRAJECTEN TIEN JAAR WERKEN AAN KWALITEIT

Als we de situatie van het Meetnet Anno 1994 en Anno 2003 vergelijken (Kaart 1 en Kaart 2) zien we twee grote verschillen:

1. *Het aantal trajecten is zeer sterk gegroeid.* Dat moest ook.

Om betrouwbare trends te krijgen moet er op voldoende trajecten geteld worden. Voor hazelworm en gladde slang was dat aanvankelijk een probleem, die werden op onvoldoende plekken waargenomen. Voor de muurhagedis die alleen maar in en